Gereformeerde Kerken als haar reactie op zijn werk semi-officiëel of officiëel het zouden brengen op haar eigen kerkelijke pad (catechisaties, bemoeiing met vereenigingsleven, etc.) dàn vrees ik, dat de bezwaren daartoe te groot zullen zijn bij den bundel, zooals hij nu daar op onze tafel ligt. Hoopt hij daarentegen, dat inderdaad door officiëel kerkelijke bemoeienis, niet zonder ernstig rekening te houden met wat buiten de Gereformeerde Kerken leeft, het vraagstuk eener nieuwe psalmberijming in studie genomen zal worden (hetgeen ik, ondanks de groote bezwaren en zelfs ten spijt van de te verwachten onrust, niet alleen van „vriendenkringen", maar ook van vele trouwe en hartelijk meelevende menschen, toch om vroeger reeds genoemde redenen zou toejuichen), dàn geloof ik, dat zijn bundel — trots de bezwaren — wel zóó veel moois geeft inzake de teksten, dat zijn werk in contact met anderen veelszins vrucht kan dragen. De vruchten van dien arbeid zouden dan voor een niet zoo klein deel zèlfs kunnen worden „ingedragen" in het eenige daarvoor in aanmerking komende „Jeruzalem", d.w.z. in de kerk hier beneden. En ik denk daarbij direct aan de Gereformeerde Kerken. Voor een ander deel zal m.i. veel van Ds Hasper's werk móéten losgelaten worden.

Deze meening was het, die mij zoo uitvoerig, ook met het oog op latere mogelijkheden, over Ds Hasper's werk deed schrijven. En nu Ds Hasper het verlangt, wil ik ze ook gaarne tegenover zijn nadere „toelichting" handhaven. Wat dus nog te zeggen valt, kome hierna aan de orde. K. S.

UIT DE SCHRIFT

Op het Feest.

„Gij weet, dat na twee dagen het Pascha is, en de Zoon des menschen zal overgeleverd worden om gekruisigd te worden".

Matth. 26:2.

De hoogste Profeet en Leeraar heeft hier het woord en getuigt van Zijn uitgang, dien Hij zal hebben te volbrengen te Jeruzalem.

Van dat gezichtspunt moeten we de woorden zien, die de Heere hier heeft gesproken.

Het is profetie.

We bevinden ons ergens in de buurt van de Heilige Stad, misschien wel in een woning van het stedeke Bethanië, mogelijk ook op den weg van Jeruzalem daarheen. Doch we willen ons niet al te zeer bezighouden met de vraag naar de plaats waar, die toch niet bevredigend kan worden beantwoord, en die hier ook van ondergeschikt belang is.

Want niet om de plaats gaat het, maar om den tijd.

* * *

Het is twee dagen voor het vieren van een der groote Feesten in het Joodsche land: het jaarlijks wederkeerende Feest van Pascha zal binnenkort weer worden gehouden, en daarvan gaat de Heere nu profeteeren.

Zijn woorden bevatten profetie.

Heel formeel genomen kan men het ook anders opvatten.

We kunnen alles, wat in dit vers volgt na het: „Gij weet", daarvan laten afhangen. De zin zou dan zijn, dat ze weten, dat het met twee dagen Pascha is, en óók weten, wat er op dat Pascha met den Heere zal plaats hebben.

We geven de voorkeur aan een andere opvatting, waarbij het „weten" alleen betrekking heeft op de viering van het Feest, en het volgende een profetische voorzegging is, waarin de Heere zijn discipelen aankondigt, wat er op dit Pascha zal gebeuren: Het zal dit jaar een bijzonder karakter dragen.

Na twee dagen wordt de Zoon des menschen overgeleverd en gekruist.

Dat is één van de dingen, die de Heere te voorzeggen heeft, en zoo bereidt Hij de discipelen voor op wat zal komen.

Die hebben dat noodig.

Sinds het oogenblik, dat de verheerlijking op den berg plaats vond, heeft de Heere ook telkens weer tot hen gesproken over Zijn uitgang te Jeruzalem, maar voor het meerendeel zijn die woorden langs hen heen gegleden.

Die waren wel hun ooren ingegaan, maar begrepen hadden zij ze niet, omdat ze feitelijk niet konden gelooven, dat er zooiets met den Heere kon gebeuren. Hij zou het wel te donker inzien.

Zoo kwam de tijd wel nader, maar de discipelen waren innerlijk nog zoo goed als onvoorbereid. En daarom mede profeteert Christus er nog eens van, opdat ze door die gebeurtenissen niet al te zeer worden overvallen.

* * *

Dat is niet alles.

Ook niet het voornaamste.

Want wanneer de Heere dat voorzegt, dan noemt Hij er ook uitdrukkelijk den dag bij, èn wat er op dien dag in Jeruzalem aan de hand is: Gij weet, dat na twee dagen het Pascha is.

Dat noemt Hij er bij.

Niet zooveel. Niet anders, dan den dag, en dat die dag de dag is van het Pascha.

Maar dat is ook juist het punt, waarom het hier gaat, en daardoor wordt door den Heere aan Zijn overlevering en kruisiging een bepaalde kleur gegeven. Want daarmee gaat Hij die zetten in het raam van het Feest, dat op dien dag in Israël wordt gevierd. Daarmee staat Zijn lijden en sterven in verband.

Wat was dat Pascha dan, en wat was het aanknoopingspunt er van met des Heeren lijden en dood?

Och, dat Feest zelf is wel bekend.

Israël zal het straks vieren, als alle jaren is geschied; als eeuwen lang gebeurde, zij het ook met een kleine wijziging in het ritueel; de hoofdzaak is toch onveranderd: Ze gaan straks een lam slachten, dat naar het voorschrift bereiden, en zoo gedenken aan de roemrijke bevrijding uit de macht van den Aegyptischen tiran, die hen in knechtschap ten onder gebracht onderdrukte en deed dienen met ondragelijke lasten; ze zullen zoo tegelijk ook gedenken, hoe ze door den HEERE geleid als Zijn verloste volk de reis hebben aanvaard naar het land der vreugde en vrijheid huns Gods.

Maar zoo had dat Feest van Pascha een dubbele beteekenis voor hen: Het was het Feest der natuurlijke en geestelijke vrijmaking van Israël, welke laatste symbolisch door de eerste werd voorgesteld.

Ook dat stond reeds in verband met Christus. Dat rustte reeds op hetgeen Hij zou komen doen als het Lam Gods, Dat de zonde der wereld wegneemt.

* * *

Thans is de Heere gekomen om dat werk, dat aan die bevrijding ten grondslag ligt, te verrichten; nu gaat Hij dat doen, waar het Pascha reeds heenwees: hetgeen door het de eeuwen door reeds gevierde Paaschfeest symbolisch voorgesteld werd en voorafgebeeld, wordt nu werkelijkheid.

Daarom zal het ook „op het Feest" gebeuren.

Die dag vormt een noodzakelijk element in dat werk des Heeren. Want anders zou het worden losgemaakt van de bedoeling, die het heeft: dan zou het geen Paaschwerk zijn.

En dat komt de Heere doen.

Zijn schaduw ging vooruit.

Nu komt Hij zelf.

Maar zoo, dat Hij aan die schaduw nog vast zit; daarvan kan Hij niet zoo maar los worden; daarbij moet het eene in het andere overgaan: Zijn werk van heden is de vervulling van het Feest. En daarom moet het heden ook op het Feest!

Dàt was de dag,

Dat het vlekloos Lam geslacht werd,
En de losprijs aangebracht werd,
Der gevangen creatuur.

VAN RAALTE.

KERKELIJK LEVEN

Prof. Hepp over de ziel. (II.)

Nadat mijn eerste artikel verschenen was, ontving ik onderstaand artikel van Ds J. M. Spier te 's-Gravendeel, met verzoek het te willen opnemen in „De Reformatie". Aan dit verzoek voldoe ik gaarne. Tegenover de polemiek, die Prof. Hepp onder bijval van Prof. Dr H. H. Kuyper, tegen de zakelijke leeringen van broeders in eigen huis richt, past vooreerst geen beter wapen dan dat der concrete aanduiding zoowel van namen als van problemen. En daarom is het goed, als het gereformeerde volk hoort, waar het eigenlijk over loopt bij degenen, die door Prof. Hepp, zonder namen te noemen, worden bestreden.

Hier volgt het artikel van Ds Spier:

Een paar noodzakelijke kanttekeningen bij de jongste brochure van Prof. Hepp.

De tweede brochure van Prof. Dr V. Hepp uit de reeks „Dreigende deformatie" is verschenen onder de titel: „Het voortbestaan, de onsterfelijkheid en de substantialiteit van de ziel".

Het is niet mijn bedoeling deze brochure hier in den brede te gaan bespreken. Dat zullen anderen wel doen.

Maar het zij mij vergund ons Gereformeerde volk te wijzen op een enkel zeer voornaam punt, dat in dit geschrift van Prof. Hepp niet wordt aangeroerd en dat toch van essentiële betekenis is in het onderhavig probleem.

Hoewel Prof. Hepp zich vleit in alles de „objectiviteit" te hebben betracht, moet dit toch op een cardinaal punt worden ontkend.

Immers, wat is het geval?

Prof. Hepp citeert in deze brochure o.a. dhr A. Janse, Prof. Vollenhoven en Prof. Dooyeweerd en spreekt op verschillende plaatsen het anathema uit over de calvinistische wijsbegeerte, die door de genoemde professoren geconcipiëerd is.

Maar Prof. Hepp heeft vergeten vier dingen aan ons volk te vertellen, die niet hadden mogen vergeten worden, wanneer men de calvinistische wijsbegeerte wil onderwerpen aan het oordeel van het Gereformeerde volk.

Dit zijn de volgende vier feiten.

1. Ook de calvinistische wijsbegeerte spreekt van „ziel", maar bedoelt daar dan mee — in overeenstemming met de Bijbel — den mens als levende ziel (zie Genesis 2:7), d.w.z. den vollen mens met z'n „hart en leven" (zie onder 2), met z'n gaven en krachten, den mens in alle verbanden en verhoudingen, waarin God hem plaatste in z'n tijdelijk bestaan op aarde. Het gebruik van het woord „ziel" in deze zin is meer Schriftuurlijk dan de onder velen gangbare mening, dat de „ziel" zou zijn het „hogere", het „goddelijke" in den mens. Deze laatste opvatting is afkomstig uit heidense wijsbegeerte, die in de tijd van kerkvaders en middeleeuwen in het christendom geïmporteerd is.

2. De calvinistische wijsbegeerte onderscheidt „hart en leven" bij den mens. Ook dit is echt naar het Woord van God. Onder het hart wordt dan verstaan het centrum van het ganse menselijk bestaan, waar de verhouding van den mens tot God bepaald wordt en waaruit z'n hele leven, z'n denken, voelen, liefhebben, geloven enz. voortkomt. Zeer duidelijk leren de beoefenaars van deze wijsbegeerte, dat het hart van den mens niet aan de tijdsorde onderworpen is; het hart gaat al het tijdelijke, het voorbijgaande, het vergankelijke, te boven. Om dit gevoelen met Schrift-plaatsen te staven, herinneren we aan de volgende Schrift-gegevens: uit het hart zijn de uitgangen des levens; m'n zoon geef Mij uw hart; schep mij een rein hart, o God!; van binnen uit het hart der mensen komen voort kwade gedachten, overspelen...; een stenen hart en een vlezen hart; God heeft den mens de eeuw (d.i. de eeuwigheid) in het hart gelegd; enz. enz.

Uit het hart als de religieuse wortel van het menselijk bestaan komt dus volgens de Heilige Schrift het „leven" voort, de „uitgangen des levens". Deze levensuitgangen, functies genoemd, worden door de Schriftuurlijke wijsbegeerte nauwkeurig onderscheiden en onderzocht in hun eigen aard (souvereiniteit in eigen kring) en in hun samenhangen onderling. Deze functies, die in tegenstelling met het hart, wèl aan de tijdsorde zijn onderworpen, zijn de volgende: getal, ruimte, beweging, organisch leven, gevoel, denken, geschiedenis, taal, omgang, oeconomisch leven, aesthetisch leven, rechtsleven, liefdeleven en gevoelsleven.

3. Eén van deze functies is dus het gevoel, in de wetenschap genoemd het psychische. Dit psychische mag dus in geen geval met het „hart" worden vereenzelvigd en iemand, die zich de vraag stelt: leert de calvinistische wijsbegeerte wel de „onsterfelijkheid der ziel" mag zich op dat psychische niet blind staren en vergeten, dat het slechts een uitgang van het **hart** is. Dit doet helaas Prof. Hepp, die daarom in z'n oordeel zo bedroevend onbillijk is.

4. De positieve gedachten, die in het bovenstaande zeer kort zijn aangegeven, liggen heel dicht bij de levenspraktijk. Men denke bijv. eens aan een zegswijze als deze: „veel gevoel en weinig hart", waarin ook het psychische duidelijk van het hart als centrum van het bestaan wordt onderscheiden. Daar komt nog bij, dat deze onderscheiding goede dienst bewijst bij de karakterisering van verschillende tijdperken der geschiedenis. De periode vóór de Franse revolutie was overgevoelig, maar het hart der mensen leefde toen van den HEERE af. Zien we hetzelfde niet herhaaldelijk in de geschiedenis van het oude bondsvolk?

Indien Prof. Hepp daarom de vraag gaat stellen: wat leert deze wijsbegeerte omtrent de „ziel" van den mens („ziel" dan genomen in de zin van de onsterfelijke kern), dan eist de billijkheid, dat hij niet moet gaan onderzoeken wat Prof. Vollenhoven c.s. zegt van het psychische, maar wat de opvatting van laatstgenoemden is omtrent het hart des mensen. Had hij dit gedaan, en dit had hij behoren te doen, dan was z'n beschuldiging van afwijking der belijdenis in de pen gebleven; dan had hij ook het verwijt van „functionalisme" (d.i. de dwaling, die alleen maar met de functies rekent en het hart voorbijziet), niet neergeschreven, doch zich juist verblijd in het feit, dat de calvinistische wijsbegeerte sinds jaar en dag een hardnekkige strijd voert tegen alle functionalisme, dat met de Woord-openbaring in flagrante tegenspraak is.

* * *

Tenslotte nog iets over het „voortbestaan", de „onsterfelijkheid" en de „substantie" van de menselijke „ziel", maar dan verstaan in de zin van „hart".

Geen enkele voorstander van de Schriftuurlijke wijsbegeerte heeft ooit dit voortbestaan geloochend. Prof. Schilder heeft er reeds op gewezen vorige week, dat de enige bewijsplaats, die Prof. Hepp aanvoert, juist het tegendeel bewijst. Het is ook niet te bewijzen om de eenvoudige reden, dat het niet waar is. Dhr A. Janse belijdt evengoed als ieder Gereformeerde, dat zowel de gelovigen als de ongelovigen na de dood voortbestaan. Dat weet ons volk, dat zijn publicaties gelezen heeft, zeer wel.

Aangaande het woord „onsterfelijkheid" hebben de personen, die door Prof. Hepp worden aangeklaagd, de vraag gesteld, of de strijd tegen de voorstanders van de z.g.n. „conditionele onsterfelijkheid" niet gemakkelijker wordt, wanneer men dit woord — alweer volgens de Schrift — los maakt van het „voortbestaan" en het dus slechts gebruikt in één betekenis, n.l. deel hebben aan het eeuwige leven, door Christus Jezus, die het Leven is. Daarom leren zij, dat alle mensen na de dood en na het eindoordeel blijven voortbestaan. Maar zij menen, dat het zuiverder is het voortbestaan van de ongelovigen, immers een voortbestaan in de eeuwige dood, niet aan te duiden met het woord „onsterfelijkheid". En hiermee zijn ze in gezelschap van Dr Abraham Kuyper en Dr H. Bavinck. Zegt echter art. 37 der Nederl. Geloofsbelijdenis ook van de ongelovigen, dat ze „onsterfelijk worden", dan bedoelt daarmee dit art., dat lichaam en ziel niet meer uiteengaan en dat God geen schepsel zal vernietigen, hetgeen we allen van ganser harte onderschrijven.

De gangbare theorieën over „substantie" zijn allemaal... functionalistisch, voor ons onbruikbaar, hetgeen Prof. Hepp zelf toestemt. Mocht Prof. Hepp een nieuwe theorie daaromtrent voordragen, waartegen dit bezwaar niet geldt, hij kan zich er van verzekerd houden, dat Prof. Vollenhoven c.s. deze met blijdschap zullen begroeten. Maar dan zal die nieuwe theorie hierin van

alle voorgaande moeten verschillen, dat „substantie" niet meer de zin krijgt van iets in het geschapene, dat in zichzelf rust. Immers, dat is vergoddelijking, afgoderij. Doch dit zal Prof. Hepp ongetwijfeld niet willen beweren, want dan zou hij onmiddellijk met Schrift en belijdenis in conflict komen.

Wie deze dingen in rekening stelt, zal m.i. bewaard worden voor een onjuiste beoordeeling van het streven van mensen, die in plaats van wantrouwen en onbillijke beschuldiging, de hartelijke steun van ons gebed en onze liefde verdienen.

's-Gr. J. M. S.

Tot zoover Ds Spier.

Met het oog op andere copie wil ik het hierbij voor deze week laten. Volgende week hoop ik met de bespreking verder te gaan.

K. S.

Citatenspel? Of oproep tot voorzichtigheid?

In „De Heraut" spreekt Prof. Dr H. H. Kuyper als zijn meening uit, dat Ds C. Veenhof te Haarlem zich in de rubriek „Uit de Historie" heeft bezig gehouden met „citatenspel", toen hij uitspraken van Dr A. Kuyper Sr aanhaalde betreffende de „onsterfelijkheid der ziel". Zonder dat onze medewerker dit mij gevraagd heeft, en zonder ook maar een oogenblik de gedachte te willen voeden, alsof hij zelf niet in staat zou zijn, desverlangd zich tegen deze klacht te verweren, wil ik als redacteur verklaren, dat ook in dit geval „De Heraut" m.i. ten onrechte klaagt.

Ik heb zelf herhaaldelijk opgemerkt, dat ik noch voor déze, noch voor géne psychologie me uitspreek; daarvoor acht ik de zaak veel te moeilijk, en is het voorbeeld van Prof. Dr H. Bavinck, die van een tweeden niet herzienen druk van zijn „Beginselen der Psychologie" niet weten wilde, al is hij herhaaldelijk er om gevraagd, mij te sterk in zijn kracht van aanmaning tot voorzichtigheid. Ten overvloede maant me ook tot voorzichtigheid, hetgeen Prof. Hepp in het jaar 1923 (9 Febr., 't is deze week dus juist veertien jaar geleden) heeft geschreven, toen hij opmerkte, Bavincks zooeven genoemde boekje het minst geslaagde van al Bavincks werken te schatten, en zelf tot de overtuiging te zijn gekomen, dat het schema van de scholastieke psychologie en inzonderheid van de leer der vermogens, dat den grondvorm (!) aan Bavincks geschrift gaf, moest worden prijsgegeven. Prof. Hepp heeft zelf de rij geopend van hen, die den onderbouw van Bavincks psychologie prijsgaven. Waar hij zóó Prof. Vollenhoven en vele anderen — die thans worden bestraft in 't openbaar, is voorgegaan, daar belijd ik, gedachtig aan de critische lijn Bavinck—Hepp—Vollenhoven, mijn schuchtere voorzichtigheid.

Maar waar in den laatsten tijd de lasten der wetenschap, en met name der Vrije Universiteit, op de schouders der kerk worden afgewenteld, daar heb ik zelf, zonder eenige aarzeling, het artikel van Ds Veenhof gaarne naar de drukkerij gezonden; ik lees niet alles te voren, wat naar de drukkerij gaat (elk blad heeft van die spelingen, en het onze heeft ze van het begin af gehad), maar dit artikel heb ik wel degelijk gelezen, en ik zou het vandaag nóg doorzenden.

Want het is natuurlijk in geenen deele de bedoeling geweest, noch van Ds Veenhof, noch van mij, ook maar den indruk te wekken, alsof Dr A. Kuyper met de door Ds Veenhof geciteerde plaatsen zou hebben gewezen, hetzij in de richting van de psychologische constructies van den éénen hoogleeraar der Vrije Universiteit, Prof. Dr J. Waterink, hetzij in die van den anderen, Prof. Dr D. H. Th. Vollenhoven, hetzij in de richting van de op Bavinck (en dus ook op Kuyper) fundamenteel critisseerende opinies van Prof. Hepp. Het is echter wèl mijn meening, dat de termen van Dr A. Kuyper moeten verstaan worden in het licht van wat hij overigens schreef.

En precies hetzelfde wil ik hebben opgemerkt ten aanzien van de constructies van Prof. Dr J. Waterink, of van die van Prof. Dr Vollenhoven.

Als men nu ziet, dat „structuurverschillen" tusschen Prof. Waterink en Dr Steen worden „geëerbiedigd", terwijl een paar maanden later het gereformeerde volk wordt verontrust niet polemiek over de meeningen, niet van Prof. Waterink, doch wèl van Prof. Vollenhoven (de naam is nu eenmaal genoemd, en het verzwijgen van de namen door Prof. Dr V. Hepp helpt toch niet), dán is het tijd, „uit de historie" aan te wijzen, dat men ook bij Dr A. Kuyper (die trouwens heel veel mocht schrijven, ook over den hades, dat bedenken wekte, maar dat men zonder bezwaar droeg, omdat het een reus gold, dien wij om het totaal van zijn werk eerden), op termen stuit, die wel degelijk als „afwijkend gevoelen" konden zijn gebrandmerkt, die ook als zoodanig zóuden zijn afgewezen, indien men niet had gevraagd: wat bedoelt de schrijver? Precies hetzelfde recht, om n.l. in hun terminologie nauwkeurig te worden verstaan, en niet om een terminologisch verschil te worden beschuldigd, geldt ook voor anderen, die ik evenzeer als mannen van groote beteekenis wil zien erkend, en wier terminologie men niet los mag maken van heel hun levenswerk.

Het wordt tijd, dat we heel duidelijk spreken. Verleden week heb ik met opzet slechts aangeduid, en met name geen namen genoemd van de „Homerussen", al verstond ieder, die van nabij meeleefde wel, wat ik bedoelde. Ik had evenwel verleden week nog niet gelezen, dat „De Heraut" geschreven had, dat de „bron" van al de door zijn redacteur in vereeniging met Prof. Hepp bestreden opinies een „bedachtzaam" „zwijgen" had bewaard; mijns inziens kon men — dit in het voorbijgaan — eerder spreken van een „(ver)zwijgen" van namen bij Prof. Hepp, die immers geen namen noemt, evenmin als „De Heraut", in bepaalde gevallen, het doet. Bovendien wilde ik niet de eerste zijn, die namen noemde, welke nog niet door anderen, of door de gegadigden zelf, in geding waren gebracht, bij de bespreking van Prof. Hepps polemiek, want ik wist niet zeker, of bepaalde hoogleeraren zelf geciteerd werden. Nu dit evenwel in de week, die achter ons ligt, van andere zijde rondweg gezegd is, houd ik de duidelijkheid, die ik verleden week opzettelijk terughield, niet meer tegen. Ik constateer in het openbaar, dat er niet tusschen „Kampen en Amsterdam" gestreden wordt, maar dat hoogleeraren van de V.U. tegen hun eigen collega's aan de V.U. een openbaren strijd hebben aangebonden.

De kerken nu weten niet, of, en zoo ja, in hoeverre, en met welk voorloopig resultaat in den kring der V.U. deze zaken besproken zijn, officieel, alcer men de kerken er in ging betrekken. Het zou de moeite loonen, dit wel te weten. Maar het staat niet aan mij, hierover mededeelingen te doen. Wel staat het aan ons allen, te constateeren, dat wat Ds Veenhof doet, en wat daaromheen in „De Reformatie" geschreven wordt, bedoelt, de eenheid der Vrije Universiteit te helpen handhaven, zoolang het mogelijk is. En ik wijs daarop — na maanden wachtens — nadrukkelijk, omdat het goed is, dat ieder dit wete: men heeft reeds lang genoeg gedaan, alsof de polemiek vermeden werd door hen, die anderen van het openen er van beschuldigden. Het feit is openbaar, dat bestrijding van de eigen wetenschappelijke meening van gereformeerde broeders niet is uitgegaan van hen, die tot nu toe in min of meer vage aanduiding werden beschouwd als ontstekers van polemische vuren. Zúlke polemiek is geopend — tot veler verrassing — door de hoogleeraren Kuyper en Hepp.

Daartegenover staan nu anderen, die vragen: breng wetenschappelijke meeningen van elkander ter plaatse, waar het allereerst behoort (den kring der V.U. zelf); en, wilt gij de zaak naar buiten brengen, bezie dan de door u gewraakte termen in verband met de directe meeningen van hen, die ge bestrijdt. En ga eerst dan, zoo noodig, spreken over afwijking van de belijdenis.

In dát verband nu is het wijzen op wat vroeger gebeurd is, in de dagen van Dr A. Kuyper Sr, of van Prof. Dr J. Woltjer, en van anderen, geen „spel" maar „ernst".

Men moet niet verwachten, dat, indien tegen twee hoogleeraren der Vrije Universiteit zóó wordt opgetreden als thans het geval is, de meeningen van Prof. Dr J. Waterink ongetoetst kunnen blijven; ze worden nog steeds verbreid. We hebben niet de minste behoefte, die meeningen *onzerzijds* in geding te brengen; wat ons daarin aanvechtbaar leek, zal zich zelf wel verteren, evenals zoo heel veel. Maar wil men aanklagen, dán moet álles onder de loupe, alles, wat als gereformeerd wordt aangeprezen.

Ons volk moet precies weten, wat er aan de hand is, nu eenmaal door de professoren Kuyper en Hepp de polemiek naar binnen geopend is. Om allen schijn, alsof ik de Vrije Universiteit tegen de Vrije Universiteit zou willen uitspelen, of het geval Prof. Waterink tegen dat van Prof. Vollenhoven, voeg ik er aanstonds bij, te vermoeden, dat Prof. Hepp ook tegen mijn meeningen zal willen gaan strijden (inzake de kerk), al hebben we daarover ook geen woord gewisseld. Mocht ik te eeniger tijd ontdekken — na zorgvuldig zoeken, waar geen bronnen vermeld worden — dat ook ik bestreden word, dan zal ik me wel melden en Prof. Hepps meeningen nader onderzoeken, het resultaat der overwegingen hier mededeelende.

Overigens zal „de historie" moeten uitwijzen, wie gelijk heeft gehad: zij, die den strijd naar binnen (onder het motto van afwijking van de belijdenis) hebben gebracht voor het kerkelijke forum, anno 1936, in de toenmaals gegeven situatie der al of niet officiëele en al of niet vergevorderde besprekingen binnenskamers, dan wel zij, die gemeend hebben, dat dit een niet noodzakelijke bedreiging is geweest van de eenheid der Vrije Universiteit en van die van het gereformeerde leven. Prof. Hepp had, na de instelling van de commissie van acht, met behoud van zijn volle eer kúnnen zeggen: ik zal, in afwachting van wat er binnenskamers komt, mijn verdere brochures inhouden. Hij heeft dien weg niet gekozen; aan mij staat het niet, daarover ook maar met een enkel woord te oordeelen. Maar de gevolgen blijven dan ook voor de rekening van hemzelf, en van „De Heraut", die hem in dezen aanval op de leeringen van eigen broeders en collega's steunde.

K. S.

Van een Generale Synode en meeningsverschillen [1]).

In de negentiger jaren der voorgaande eeuw is er in de kerkelijke pers een geweldige strijd gevoerd over allerlei „punten der leer".

Fel werd er gediscussiëerd en gepolemiseerd. Wie zich in de kerkelijke bladen uit dien tijd verdiept, staat soms verbaasd over zoo groote scherpte.

Vooral Dr A. Kuyper Sr was toen de aangevallene. Hij werd zwaar beschuldigd. Men noemde zijn leeringen soms wel pantheïstisch. Ook vernemt men telkens de klacht, dat hij de theologie inruilt voor de philosophie.

Zelfs werd door den Kerkeraad van de Geref. Kerk A van Bedum een lang bezwaarschrift tegen hem ingediend bij de „deputaten voor de oefening van het verband met de theol. faculteit aan de Vrije Univer-

1) Dit artikel is ingezonden voor een andere rubriek. Ter vergelijking tusschen vroeger en nu lijkt het me evenwel zóó dienstig, dat ik het opneem in deze rubriek. — K. S.

(Zie vervolg op blz. 156.)

Slapende geloovigen.

De gemeenten, aan wie de Brief aan de Efeziërs geschreven werd, vormden ten deele een ECCLESIA DORMANS, een slapende kerk! Paulus doet tot hen de roepstem uitgaan: Ontwaakt gij die slaapt en staat op uit de dooden! (Efeze 5:14). Wanneer men dezen tekst niet als motto gebruikt, ook niet als evangelisatie-motto, maar in verband met den geheelen brief beziet, dan is zij als alle Woord Gods actueel en concreet.

De hier aangesprokenen waren geen klanten van de derde gaanderij, zij vormden niet de zelfkant van de gemeente, maar zij konden er wezen! Zij sliepen niet onder de preek! Want Paulus gaat in dezen brief heel diep, hij schrijft zinnen die men wel driemaal moet overlezen om de rijke beteekenis eenigszins te vatten. Zoo zou Paulus niet geschreven hebben aan menschen, die van de geloofswaarheden niet zeer goed op de hoogte waren. Zij gingen niet ter kerk voor een populair preekje of een stichtelijke toespraak, maar het was daar een kerk van koppen!

Maar zij deden niets met die godsdienstige kennis. Zij legden die in een vakje voor godsdienstige dingen. Zij hadden daar een dag voor: den Zondag! Zij hadden daar een plaats voor: de kerk! Maar de consequenties voor hun leven beseften zij niet. Zij theologiseerden graag, maar met de praktijk der godzaligheid was het niet best gesteld.

Eens was het anders geweest, in den tijd der eerste liefde tot Christus. Toen was heel hun leven op God en Zijn Kerk geconcentreerd! Bij alle dingen, die zoo in het leven voorkwamen, vroegen zij: Mag dat wel van den Heere Jezus? Als zij een vriend of vriendin moesten kiezen, was hun eerste vraag: Heeft hij of zij den Heiland wel lief? Als een jongeling een meisje zocht, was zijn allereerste gedachte: Zou zij den Heere wel waarlijk vreezen? Zoo in den winkel en in het volksleven, legden zij aan alles den toetssteen aan: Vindt God zoo iets goed? Als zij met iemand in aanraking kwamen, dan wilden zij gaarne, al was het stotterend en met een kleur, belijden: ik ben van den Heere Jezus!

Maar toen de liefde insliep, kwamen van lieverlede al hun oude levensgewoonten terug. Des Zondags ging het nog wel. Maar in de gezinnen moest men niet komen. Daar heerschte een toon als in de wereld, daar speelde de vrouw den baas over den man en zetten de kinderen een grooten mond op tegen de ouders. Als men zoo'n gezin binnenkwam, kreeg men niet den indruk: Hier woont de Heere Jezus! Daar hoorde men niet den toon: Lieve kinderen, vreest God en houdt Zijn geboden, maar vele wereldsche practijken vonden hier ingang. Het christelijk leven verloor zijn eigen stijl. Het circus en de arena kwamen weer in trek. Zoo in een park eens naar zoo'n priesteres van Venus te kijken, daar zag men geen bezwaar in! En in hun zaken en in het bestuur van hun stad, hadden zij de groote waarheid vergeten: God zegent! Daarom dreven zij hun zaken en voerden hun politiek zooals de heidenen deden. Het schenen in heel hun levenspractijk: natuurlijke menschen PLUS hun geloof.

Maar met dat al waren zij van den Heere Jezus, zij bleven Gods Eigendom. Paulus zegt dan ook niet dat zij dood zijn, maar dat zij slapen. Dat zij als een slapend mensch de beheersching over hun handelingen hebben verloren. Van hun levenspractijken zegt hij: Broeders, dat doen doode menschen! Dat is toch niets voor u! Met zulk een verdeeldheid, met zulk een halfheid, neemt uw God geen genoegen. Uw Koning zegt: Gij zijt van Mij, met uw gezin, met uw zaak, met uw vereenigingsleven, met uw stembiljet. Er is wel aanleiding om deze opwekking van den apostel in herinnering te brengen. Het christelijk gezinsleven heeft veel van zijn eigen stijl verloren. Het orgel is naar den zolder gedaan, de piano kwam en en radio-misbruik ontstond. Pretjes en uitjes kregen een onevenredige plaats in het leven. Voor de catechisatie was geen tijd, tegen het afleggen van de belijdenis kon men wel een stoomcursus volgen.

Het kerkgaan verslapte en de kerkfiets deed haar intrede!

In de politiek gingen geloovigen leven bij het apostolaat van Karl Marx en legden zelfs een krans bij het mausoleum van Lenin. Of in plaats ook in het politieke te wortelen in Hem, den Tweeden Adam, Die geworden is tot een Levendmakenden Geest, ging men overhellen tot een theorie van ras, bloed en bodem!

Er is alle reden om aan te dringen op reformatie van het christelijk leven.

Paulus roept het ook óns toe: Komt daar eens gauw van het kerkhof áf, broeders, wat doen levenden daar onder de dooden!

N. B.

siteit" over allerlei leeringen en beschouwingen, die door genoemden Kerkeraad in strijd werden geacht met de Heilige Schrift en de Geref. belijdenisschriften.

De Deputaten hebben dit gravamen radicaal afgewezen. Zij berichtten den Kerkeraad, dat zij in het bezwaarschrift „geene oorzaak hebben gevonden tot twijfel omtrent Professor Kuypers *rechtzinnigheid, aangezien* het o.i. geen enkelen grond aangeeft, om maar eenige „afwijking van de Gereformeerde belijdenis" bij het onderwijs van genoemden hoogleeraar te vermoeden". Zij oordeelden zelfs, dat er voor hen daarom geen reden kon bestaan „om „handelend op te treden", zelfs niet om Dr Kuyper op een of ander punt nader te hooren".

Toen de Kerkeraad bij Deputaten geen gehoor kreeg, zond hij een afschrift der klacht aan de Generale Synode, die van 11 Aug.—4 Sept. 1896 te Middelburg werd gehouden.

Zoo kreeg de Synode van 1896 met deze kwestie te doen. Deze Synode is een groote en zeer, zeer belangrijke geweest. De toon, de eensgezindheid werden om strijd geroemd. Uitbundig is de lof in allerlei kerkbodes gezongen over wat deze Synode was en deed.

Het bezwaarschrift van Bedum werd niet in behandeling genomen „uithoofde van de formeele gronden in het rapport der commissie — die deze zaak voorbereidde — genoemd". Terwijl de Synode haar vertrouwen uitsprak in den betrokken hoogleeraar en in de hoogleeraren van de Vrije Universiteit en van de Theol. School te Kampen, die verklaard hebben principiëel aan de zijde van Dr Kuyper te staan.

Met op één na algemeene stemmen werd dit aangenomen.

Op deze Synode nu werd ook over de destijds levende meeningsverschillen gesproken.

Een particuliere Synode, die van Drente n.l., had besloten aan de Generale Synode het verzoek te richten zich over die leerstellige punten, die in discussie waren, uit te spreken en wel door deputaten te benoemen, die een nauwkeurig onderzoek zouden moeten instellen, naar wat men overeenkomstig Gods Woord en de Belijdenisschriften aangaande de genoemde punten had te verstaan.

De Synode beraadslaagde over dit punt in haar zitting van Dinsdag 18 Augustus. Ik zal nu letterlijk de Acta citeeren (p. 21):

Art. 40.

Namens de eerste commissie van advies brengt Dr L. H. Wagenaar rapport uit. En wel vooreerst over het verzoek van de Provinciale Synode van Drenthe, „dat, met het oog op het vele twistgeschrijf in den laatsten tijd in publieke bladen over verschillende leerstellige punten, als o.a. wedergeboorte, doop, roeping, de vraag of het menschelijke geslacht behouden wordt en slechts de enkelen verloren gaan, de rechtvaardigmaking en de leer der kerk, de Generale Synode eenige deputaten benoeme om een nauwkeurig onderzoek in te stellen, naar wat wij volgens Gods Woord en onze Belijdenisschriften aangaande genoemde punten hebben te verstaan".

De Synode oordeelt, overeenkomstig het advies der commissie, dat zij op het verzoek van de Provinciale Synode van Drenthe niet kan ingaan. —

Het bedoelde advies luidde als volgt; (Acta pag 152):

Rapport over een voorstel in zake dogmatisch twistgeschrijf.

Uwe commissie, hoewel erkennende, dat het streven om tot meerdere eenheid van opvatting te komen en den vrede der kerken te zoeken, op zichzelf alleszins loffelijk is, oordeelt echter, dat het verzoek van de Drentsche Synode niet behoort te worden ingewilligd en dit op de volgende gronden:

1o. verschil van voorstelling en formuleering der waarheid in de genoemde punten is in de Gereformeerde kerken altoos geacht geworden, en behoort geacht te blijven, te liggen binnen de grenzen der Gereformeerde belijdenis;

2o. nadere formuleering van eenig stuk der Gereformeerde confessie is een arbeid, die bezwaarlijk verricht kan worden door eene synode van enkel Nederlandsche kerken, geheel buiten de uitlandsche Gereformeerde kerken om. En voor de medewerking der uitlandsche Gereformeerde kerken in dezen zijn de toestanden geenszins rijp;

3o. bespreking dezer dogmata, ook in de pers, kan meewerken om de beginselen en begrippen tot meerdere helderheid te brengen en behoort dus niet te worden belemmerd, hoewel natuurlijk daarbij alle bitterheid behoort te worden geweerd;

4o. de voorgeslagen weg om tot nadere verklaring der beleden waarheden deputaten te benoemen, die een volgende Synode van advies dienen, wijkt geheel af van de lijn der historie.

Om al deze redenen adviseert uwe commissie de Generale Synode, om te besluiten, dat zij op het verzoek der Synode van Drenthe niet kan ingaan.

Dr L. H. Wagenaar, Rapporteur.

Wij geven dit belangrijke besluit door zonder eenige commentaar. Overweging van deze officiëele kerkelijke *besluiten en uitspraken is zeker de moeite waard in* onzen tijd.

De discussies omtrent de genoemde punten zijn verder gegaan en al levendiger geworden. Men vond elkaar meer en meer. En eindelijk, in 1905, kon de Synode de vruchten van deze bespreking plukken in een uitspraak, waarin allen elkaar hebben gevonden.

H. C. V.

LITERATUUR EN KUNST

Boerenboek.

Anne de Vries c.a. Groot-Nederlands Boerenboek. — Uitgave G. F. Callenbach, Nijkerk.

Langen tijd, te lang zeker, heeft de literatuur alleen oog gehad voor de stad en den stadsmensch. Daar waar het leven zich het heftigst openbaarde, waar voortschrijdende techniek en kunst den mensch voor steeds nieuwe problemen plaatsten, waar nieuwe levenswetten de oude moraal schenen te verdringen, en de afgematte mensch verpoozing zocht op geoorloofde en ongeoorloofde wijze, lag inderdaad een breed terrein braak voor een psychologischen roman.

De zich steeds verfijnende beschaving der stad, die bevrediging scheen te geven voor alle verlangens, werd wreed vernield door den grooten wereldoorlog. Na den jarenlangen strijd, waaruit bleek dat de cultuur geen verfijning gebracht had, maar den mensch hoogstens met een laagje beschaving had overdekt, dat er bij groote botsingen gemakkelijk afsprong, zocht de teleurgestelde dichter nieuwe wegen voor zijn kunst.

Na eenige jaren van hopeloos zoeken en vruchteloos probeeren van alle mogelijke kunstrichtingen, hechtte zich de roman op twee plaatsen voornamelijk vast. Het kind krijgt een groote belangstelling omdat het nog „onschuldig" is, niet door de cultuur verknoeid. Zich dien ongekunstelden tijd weer voor oogen te doen herleven, wordt voor menige schrijver een behoefte. Het kind wordt vader van den man, uit de onbekommerde jeugd kan de verworden menschheid weer nieuwe krachten halen. Maar tevens voert het kind terug naar een ander, bijna vergeten gebied: het platteland.

Kind en land behooren bij elkaar. Reeds Rousseau heeft het kind naar de eenzaamheid van het land terug willen brengen, naar de natuur, om het te ontrekken aan de verderfelijke invloeden van stad en cultuur.

Nog een andere factor kwam de belangstelling voor het land verinnigen. Na de cosmopolitische en internationaal gerichte beschrijvingen van het maatschappelijk leven, begon men van verschillende kanten het eigen land weer te zien als bron van volkskracht. Bezield door uitingen als „ken uw land en heb het lief", begon men allerwege den lof van het land te bezingen.

Na de vele romans en novellen die het leven van den boer tot in de fijnste bijzonderheden beschreven, waarin streektaal en volksgewoonten hem teekenden in zijn milieu en eigenaardigheden, is een boek als nu door Callenbach is uitgegeven een *goedbedoelde poging*, om een overzicht te geven van het landleven in geheel Nederland.

Het Groot-Nederlands Boerenboek beschrijft alle takken van den Nederlandschen stam. Dat daarin Vlaanderen, Belgisch Brabant en Zuid-Afrika ook een plaats kregen, spreekt vanzelf. Als stamverwanten behooren ze, ondanks de politieke grenzen, er in voor te komen.

In dit boek moet het land gekarakteriseerd worden door zijn bewoners, want zij maakten hun provincie tot wat die werd. Geen statistische- en economische verslagen, maar het leven, de taal, de arbeid van de menschen moesten beschreven worden. Een lang niet gemakkelijke doelstelling. Immers bevatten de meeste provincies zulke verschillende gebieden, dat de beschrijving van één menschentype zelden een volledig beeld zal geven van de geheele streek. Bovendien maken de individueele karakterverschillen het bijna onmogelijk een juiste teekening te geven van den boerenstand als zoodanig. De schrijver kan het gevaar loopen een voorkomende karaktertrek te generaliseeren en daardoor een onjuist beeld te geven.

Een voorbeeld daarvan, dat heel duidelijk spreekt, is m.i. het stuk over Groningen. Wel wordt hier de taal goed beschreven, maar aan den boerenstand wordt onrecht aangedaan. Als alle Groninger boeren zoo waren, als de twee renteniers, die in hun deftige huizen van een der voorname singels der stad Groningen een buitengewoon onbenullig gesprek houden, dan had de provincie Groningen nooit die voorname plaats gekregen als landbouwdistrict, die het zich verwierf. Veel karakter vertoonen deze aan hun land ontgroeide boeren niet. En dat, terwijl de naam boer in geen enkele provincie zooveel inhoud heeft, als juist in Groningen.

Ook Friesland, zoo moeilijk te typeeren, door zijn groote verscheidenheid van klei-, zand- en merengebieden, komt er bekaaid af. De historisch erkende onafhankelijkheidszin, de traditioneele trots van den met zijn grond nauw samengegroeiden Fries, waardoor velen zich slechts in de tweede plaats Nederlander gevoelen, komen in

POPULAIR-WETEN-SCHAPPELIJKE SCHETSEN

„Het Proces tegen Jezus van Nazareth".

II.

„Voor het Sanhedrin".

Den vorigen keer zagen wij hoe de Heiland op grond van godslastering, zonde tegen het derde gebod, schuldig verklaard werd.

We willen nu nog nader deze aanklacht bezien. Kajafas was op de hoogte gebracht door Judas' verraad, wat er in den kring der twaalven was voorgevallen. Vooral Mattheüs gaat breed op deze episode in. Hij beschrijft in cap. 16, hoe Jezus aan Zijn discipelen vraagt hoe nu de menschen over Hem oordeelen. Wij gaan dat nu maar voorbij! Vooral trekt nu de aandacht het antwoord van Petrus op de vraag van Jezus: „Maar gij, wie zegt gij, dat Ik ben?" Namens de anderen belijdt hij het: „Gij zijt de Christus, de Zoon des levenden Gods". Merkwaardig is dan het bescheid van Jezus: dat hij dat alleen kan zeggen op grond van bijzondere openbaring; dat Petrus dat alleen heeft kunnen zeggen, omdat God zelf hem dat gegeven heeft. En dat hij daarop absoluut niet uit zichzelf had kunnen komen. De vraag is dus, wat is dan dat absoluut nieuwe in Petrus' belijdenis! Dat kan niet zijn het feit, dat Petrus tenslotte gezien heeft, dat Jezus is de Messias. Dat wisten de twaalven al veel langer. Het geheel eenige van deze openbaring Gods aan menschen ten aanzien van den Nazarener, van dezen mensch is dus gelegen hierin, dat van den Messias beleden wordt door Petrus, dat Hij is „de Zoon van den levenden God".

Wij zijn hier trouwens op het hoogtepunt van Jezus' openbare optreden. Binnen den kring van de twaalven is er nu openbaring van de verborgenheid van het Messiaansche geheim; n.l. de Messias is Zoon van Jehovah: de Zoon des Menschen is tevens Deelgenoot aan het ongeschapen Wezen Gods.

Nu ligt het merkwaardige van het antwoord van Petrus ook nog niet hierin, dat hij zegt: „Jezus is Zoon van God". Wanneer Jezus op de zee wandelt, dan zeggen de discipelen tot Hem: „Waarlijk gij zijt de Zoon Gods". En dan worden zij toch niet gelukzalig geprezen.

Het absoluut nieuwe in Petrus' belijdenis kan dan alleen maar zijn de toevoeging: „Zoon van den levenden God".

Immers, volgens de Heilige Schrift worden ook menschen en engelen wel goden genoemd. In Gen. 6:2 heetten menschen „zonen van God". In Ps. 89 wordt de Messiaansche koning, „zoon van God" genaamd en heet God zijn Vader. (89:27, 28).

Nog sterker zelfs: in Ex. 4:16 moet Mozes een God van Aäron zijn; en in Ex. 7:1 is Mozes de God van Pharao. En dat zegt de Heere Zelf tot Mozes. Hij noemt een mensch God! Ook uit het evangelie blijkt dat sterk, wanneer Jezus Psalm 82 aanhaalt in Joh. 10:35, 36. De psalm zegt: „God oordeelt in het midden der Goden". Vooral ook vers 6: „Ik heb wel gezegd: Gij zijt Goden". En de Heiland kan dan maar niet begrijpen, waarom de Joden zoo op Hem gebeten zijn, wanneer Hij zich nu ook Gods Zoon noemt! Toch beschuldigden zij Hem van godslastering en wilden Hem dooden. (Joh. 5:18; 7:19.

Maar het blijkt dan toch wel, dat een mensch zich zoon Gods kan noemen zonder zich schuldig te maken aan godslastering! Het schijnt dus, dat „god" als het ware een soortbegrip is, waarin begrepen kunnen zijn menschen, engelen en God Zelf ook! Maar dan gaat het ook over een zeer specialen naam; n.l. Elohim. Echter, God draagt ook andere namen in de Schrift. Dan heet Hij: Jahwe! En onze Statenvertaling laat dat ook zeer duidelijk zien in den druk; dan staat er HEERE, deze vijf hoofdletters zijn dan de weergave van den verbondsnaam Gods. Hij is Jehovah, gelijk men vroeger gewoon was te zeggen. En van Hem zegt de Schrift: „Hoor! Israël! de HEERE is onze God; de HEERE alleen". (Deut. 6:4). Op grond van dezen tekst achten de Joden het nog steeds godslasterlijk, te gelooven, dat Hij een Zoon zou hebben! De HEERE blijft steeds alléén HEERE. Niemand kan Zoon van Jahwe zijn. Is bij den naam God nog aan een soortbegrip te denken; d.w.z. dat ook menschen en engelen God kunnen heeten, bij den naam HEERE is dat absoluut ondenkbaar! Geen schepsel kan tevens HEERE zijn!

En zie nu, dàt heeft Petrus tóch beleden en dat heeft Jezus rustig aanvàárd. Want wanneer Simon op grond van openbaring belijdt: „Gij zijt de Zoon van den levenden God", dan is dat zooveel als had hij uitgesproken: „Gij zijt de Zoon van Jahwe, van den HEERE", d.i. „Gij zijt zelf Jahwe". Dàt is nu het absoluut nieuwe, dat Petrus hier uitspreekt. Maar dàt hij dat zegt dankt hij niet aan eigen inzicht, maar alleen aan de gave des Vaders.

We moeten natuurlijk kunnen aannemelijk maken, dat Petrus dat nu inderdaad met zijn belijdenis heeft willen zeggen! En dan moet ge bedenken, dat de Joden uit eerbied voor het Wezen Gods nooit „den Naam", d.i. Jahwe durfden uitspreken. Wanneer zij bij de lezing dezen Naam HEERE tegenkwamen, dan spraken zij een anderen godsnaam uit, n.l. Adonai.